

КОРНІЄНКОТетяна Олександрівна
kornienkoto@ukr.net**ЧВЕРТКО**Людмила Андріївна
luda_um@ukr.net**ВІННИЦЬКА**Оксана Анатоліївна
vinnytska.oksana@ukr.netк.е.н., доцент кафедри, Уманський
державний педагогічний
університет імені Павла Тичиник.е.н., доцент кафедри, Уманський
державний педагогічний університет
імені Павла Тичиник.е.н., доцент кафедри, Уманський
державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

УДК 338.246

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ**ANALYSIS AND ASSESSMENT OF THE STATE OF ECONOMIC SECURITY OF THE REGION**DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.10\(2\).4](https://doi.org/10.37634/efp.2020.10(2).4)**KORNIENKO Tetiana Oleksandrivna** – PhD in Economics, Associate Professor of department, Uman State Pedagogical University after Pavlo Tychyna**CHVERTKO Liudmyla Andriivna** – PhD in Economics, Associate Professor of department, Uman State Pedagogical University after Pavlo Tychyna**VINNYTSKA Oksana Anatoliivna** – PhD in Economics, Associate Professor of department, Uman State Pedagogical University after Pavlo Tychyna

У статті визначено, що економічна безпека кожного регіону має свою структуру загроз, яка охоплює весь комплекс негативних заходів економічного, соціального, правового, екологічного й інших видів впливу на територіальну цілісність і економічну безпеку регіону. Основними причинами виникнення й розвитку кризових ситуацій на території регіонів країни виступають багато факторів дестабілізації економіки. Найважливіші з них: спад виробництва; руйнування науково-технічного потенціалу; втрата країною продовольчої незалежності; ріст безробіття й ослаблення трудової мотивації; криміналізація економіки; порушення фінансового забезпечення територій; втрати впливу на зовнішньому ринку тощо.

* * *

В статье определено, что экономическая безопасность каждого региона имеет свою структуру угроз, которая охватывает весь комплекс негативных мер экономического, социального, правового, экологического и других видов воздействия на территориальную целостность и экономическую безопасность региона. Основными причинами возникновения и развития кризисных ситуаций на территории регионов страны выступают многие факторы дестабилизации экономики. Важнейшие из них: спад производства; разрушения научно-технического потенциала; потеря страной продовольственной независимости; рост безработицы и ослабление трудовой мотивации; криминализация экономики; нарушение финансового обеспечения территорий; потери влияния на внешнем рынке и др.

* * *

Introduction. Formation of the market relations during the years of Ukraine's independence has significantly affected the economic condition of the state. There have been radical changes in property relations, forms and methods of the state regulation, development priorities at both the state and regional levels. In general, this has led to instability in the internal and external economic environment and the emergence of new problems related to the further economic development of the country. The list of such problems includes ensuring of the economic security of the state and a particular region.

The purpose of the paper is timely detection and neutralization of internal and external threats and dangers that affect the level of the economic security of the region will ensure its stable and most effective functioning at a certain time and high potential for development in future.

Results. The use of the proposed algorithm for formation of the state of the economic security of Cherkasy region will not only identify and neutralize threats and risks but also ensure sustainable development of the region.

Conclusion. Based on the conducted research, we have developed a mechanism for managing the economic security of the region, which has five stages and allows you to take into account all the requirements for solving the problem of the economic security of Cherkasy region. The main condition for ensuring sustainable development of the region and achieving positive results of financial and economic activity is the formation of an effective mechanism of economic security, which should be aimed at protecting the enterprise from internal and external threats and dangers. It is advisable to form an effective mechanism for ensuring the economic security of the region, which would fulfill a certain set of tasks. Therefore, the definition of the effectiveness of solving issues of economic security formation is proposed to be implemented on a comprehensive basis. It should be done by the evaluation of the effectiveness of the use of certain elements of the mechanism and functional components of economic security, the comprehensive assessment of the company compliance with the state of economic security and the assessment of the company effectiveness from the standpoint of sustainable development.

Ключові слова: економічна безпека регіону, загрози, ризики, забезпечення безпеки, сталий розвиток

Ключевые слова: экономическая безопасность региона, угрозы, риски, обеспечения безопасности, устойчивое развитие

Keywords: economic security of the region, threats, risks, security, sustainable development

ВСТУП

Проблеми забезпечення безпеки країни, державної безпеки на рівні регіону досить складні, так само як і всі ті процеси, які відбуваються сьогодні в нашому суспільстві. Вони пов'язані з реформою в політичній, економічній, соціальній сферах. Формування правової держави, розбудови політичної системи суспільства вимагають переосмислення концепцій безпеки держави, економічної безпеки регіону як певної форми її вираження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Перші науково обґрунтовані згадки щодо поняття економічна безпека держави, регіону, підприємства тощо знаходимо у працях російських та українських науковців, таких як В. Алексєнко, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Мунтян, О. Барановський, С. Реверчук, І. Бінько, В. Шлемко, Л. Абалкін, С. Ільяшенко, Т. Клебанова, Г. Козаченко, О. Ляшенко, Ю. Малиревський, З. Манів, О. Новікова, В. Прохорова, О. Радіонов, А. Соснін, Т. Сухорукова, М. Фоміна та інших дослідників.

Таке їх розмаїття свідчать лише про те, що на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення сутності економічної безпеки регіону. Науковці розглядають загальні положення економічної безпеки та шляхи її досягнення здебільшого через макроекономічні індикатори й незначну увагу приділяють питанню формування моделі забезпечення економічної безпеки регіонів та механізмів її реалізації на практиці.

МЕТА статті – аналіз та оцінка економічної безпеки Черкаського регіону та обґрунтування пропозицій стосовно підвищення дієвості процесу формування стану економічної безпеки у регіоні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою статті є наукові публікації, матеріали періодичних видань, статистична звітність, ресурси мережі Інтернет та законодавчі й нормативно-правові акти України. Під час проведення дослідження використано методи аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

На сучасному етапі розвитку економічної системи України, особливу увагу слід приділити проблемі забезпечення економічної безпеки її регіонів, що пов'язано з впливом дестабілізуючих факторів, які негативно впливають на економіку регіонів і становлять загрозу стабільному та стійкому розвитку країни загалом. Економічна безпека регіону – це сукупність його властивостей, що забезпечують прогресивний розвиток регіону в умовах постійного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз [1–3]. Для одержання пов-

ної інформації про стан економічної безпеки у країні, визначення заходів відносно його покращення, варто систематично визначати рівень економічної безпеки кожного регіону за рядом показників. Оцінимо рівень економічної безпеки Черкаської області взявши за основу 13 основних соціально-економічних показників за 2014–2018 рр. (табл. 1).

Для оцінки економічної безпеки регіону виділимо основні соціально-економічні показники до яких входять 5 груп показників:

- 1) здатність економіки до стійкого росту;
- 2) стійкість фінансової системи;
- 3) рівень життя населення;
- 4) якість життя;
- 5) демографія [4].

Наведені фактичні дані табл. 1 порівняно з граничними значеннями дають підставу говорити наступне. Показники здатності економіки до стійкого росту: індекс валового внутрішнього продукту, індекс продукції промисловості, індекс продукції сільського господарства за період 2014–2018 рр. коливалися в бік збільшення або зменшення, тому відсутня здатність економіки до стійкого росту. Індекс споживчих цін у динаміці за період 2014–2018 рр. збільшився на 40,3 %, й у 2018 р. становив 143,8 %.

Чисельність населення з доходами нижче прожиткового мінімуму у відсотковому співвідношенні до загальної чисельності у 2018 р. збільшилась на 0,4 % порівняно з 2014 р. і становило 15,2 %, що в 1,5 рази вище норми.

Розглядаючи демографічну ситуацію, можна сказати, що природний приріст у 2018 р. становив – 7, а нормативне значення – 8 людей на 1000 населення. Коефіцієнт народжуваності у 2018 р. зменшився на 0,5 порівняно з 2014 р. і становив 9,2, але це 1,5 рази менше граничного значення, тоді як коефіцієнт смертності у 2018 р. становив 16,2, що перевищило нормативне значення майже у 2 рази.

Прийнято, що оцінка показників, які характеризують економічну безпеку, коливаються в діапазоні від 0 до 1, залежно від граничної величини. Виходячи із цього, регіон із погляду економічної безпеки може класифікуватися за 4 групами: 1) абсолютно безпечні, коли головна характеристика дорівнює 1; 2) безпечні – 0,7–0,9; 3) достатньо безпечні – 0,5–0,6; 4) небезпечні – 0–0,4 [5–7].

Граничні величини всіх показників, включені у табл. 2, розраховані виходячи з міжнародного досвіду. Якщо розмір відхилення більше 100 %, то такому показнику дається оцінка в 0 балів. У випадку коливання розміру відхилення від 0 до 100 % для кожних 10 % відхилення від граничної величини бальна оцінка знижується на 0,1 бала. У результаті усереднення бальних оцінок було визначено головну характеристику економічної безпеки регіону [3].

Таблиця 1

Соціально-економічні показники економічної безпеки Черкаської області у 2014–2018 рр.

[складено автором за даними Головного управління статистики в Черкаській області]

Показ	Граничне значення	Фактичне значення					Розмір відхилення від граничної величини					Бальна оцінка (від 0 до 1)				
		2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1. Здатність економіки до стійкого росту: індекс валового внутрішнього продукту	160	106,4	100,9	100,7	98,6	98,9	-33,5	-36,9	-37,1	-38,4	-38,2	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
індекс фізичного обсягу продукції промисловості	150	103,4	94,9	95,2	94,7	90,8	-31,1	-36,7	-36,5	-36,9	-39,5	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
індекс фізичного обсягу продукції сільського господарства	136	117,6	96,8	106,5	98,4	99,4	-13,5	-28,8	-21,7	-27,6	-26,9	0,9	0,7	0,8	0,7	0,7
2. Стійкість фінансової системи: індекс споживчих цін до грудня попереднього року, %	140	103,5	99,5	100,3	124,2	143,8	-26,1	-28,9	-28,4	-11,3	2,1	0,7	0,7	0,7	0,9	1
3. Рівень життя населення:																
співвідношення грошових доходів 10 % найбільш і 10 % найменш забезпеченого населення, разів	7	4,7	4,7	3,7	4,4	3,9	-32,9	-32,9	-47,1	-37,1	-44,3	0,7	0,7	0,5	0,6	0,6
чисельність населення з доходами нижче прожиткового мінімуму в % до загальної чисельності населення	10	14,8	14,5	11,2	15,2	15,2	48,0	45,0	12,0	52,0	52,0	0,7	0,7	0,9	0,7	0,7
рівень офіційного безробіття, %	Не більше 5	3,2	3,3	3,9	3,8	4,2	36,0	34,0	28,2	31,6	19,1	1	1	1	1	1
4. Якість життя:																
забезпеченість житлом, кв. м.	20	26,4	26,7	26,8	27,5	27,7	32,0	33,5	34,0	34,0	38,5	1	1	1	1	1
тривалість життя, років	70	71	71	70	70	70	1,4	1,4	–	–	–	1	1	1	1	1
5. Демографія: природний приріст населення на 1000 осіб	3–8	-6,6	-6,1	-6,6	-6,8	-7,0	182,5	176,3	-182,5	-185,0	-187,5	0	0	0	0	0
коефіцієнт народжуваності	15	9,7	10,1	9,6	9,8	9,2	-35,3	-32,7	-36,0	-34,7	-38,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8
коефіцієнт смертності	10	16,5	16,2	16,2	16,6	16,2	65,0	62,0	62,0	66,0	62,0	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
дитяча смертність	10	8,1	9,6	7,3	8,9	7,6	-19,0	-4,0	-27,0	-11,0	-24,0	1	1	1	1	1
Коефіцієнт економічної безпеки регіону												0,738	0,715	0,723	0,677	0,738

Таблиця 2

Оцінка рівня економічної безпеки Черкаської області в розрізі районів на 1 січня 2019 р.

[складено автором за даними Головного управління статистики в Черкаській області]

Райони	Показники економічної безпеки				Розмір відхилення від граничної величини, %				Бальна оцінка (від 0 до 1)				Показник економічної безпеки
	індекс обсягу валової продукції сільського господарства	коефіцієнт народжуваності	коефіцієнт смертності	рівень офіційного безробіття, %									
м. Черкаси	109,4	9,3	11,6	2,2	-25,7	-34,0	12,0	127,3	0,7	0,7	0	1	0,60
м. Ватутіне	105,7	6,4	16,7	5,1	-22,3	-48,7	54,0	-2,0	0,8	0,5	0	1	0,58
м. Канів	92,1	9,7	13,6	2,8	-32,3	-31,3	44,0	78,6	0,7	0,7	0	1	0,60
м. Золотоноша	124,2	9,2	13,9	3,0	-21,2	-22,0	37,0	66,7	0,8	0,8	0	1	0,65
м. Сміла	80,2	8,9	12,6	1,4	-24,4	-36,0	28,0	257,1	0,8	0,6	0	1	0,60
м. Умань	107,7	8,5	10,5	2,6	-31,4	-34,0	11,0	92,3	0,7	0,7	0	1	0,60
Райони													
Городищенський	87,0	8,3	18,4	4,1	-20,1	-37,3	91,0	22,0	0,8	0,6	0	1	0,60
Драбівський	112,2	7,6	19,7	3,8	-27,5	-41,3	100	31,6	0,7	0,6	0	1	0,58
Жашківський	91,3	10,7	21,2	4,7	-35,6	-20,7	95,0	6,4	0,6	0,8	0	1	0,60
Звенигородський	109,5	9,3	18,6	3,0	-27,6	-30,7	104	66,7	0,7	0,7	0	1	0,60
Кам'янський	103,6	9,0	18,7	3,2	-21,5	-39,3	89,0	56,3	0,8	0,6	0	1	0,60
Катеринопільський	99,4	9,4	17,0	3,7	-29,7	-25,3	80,0	35,1	0,7	0,7	0	1	0,60
Корсунь-Шевченківський	87,8	8,0	18,5	2,5	-27,6	-45,3	90,0	100	0,7	0,5	0	1	0,55
Лисянський	86,3	8,4	17,3	4,8	-25,0	-36,7	62,0	4,2	0,8	0,6	0	1	0,60
Маньківський	95,3	9,2	18,2	5,7	-17,6	-28,7	88,0	-12,3	0,8	0,7	0	0,9	0,60
Монастирищенський	88,2	8,0	15,5	7,4	-25,2	-32,7	47,0	-32,4	0,7	0,7	0	0,7	0,53
Тальнівський	89,8	9,1	19,7	4,6	-27,1	-34,7	92,0	8,7	0,7	0,7	0	1	0,60
Уманський	100,9	10,7	20,3	4,0	-30,1	-24,7	103	25,0	0,7	0,8	0	1	0,61
Христинівський	96,0	9,6	16,5	5,6	-24,9	-26,0	77,0	-10,7	0,8	0,7	0	0,9	0,60
Черкаський	60,3	10,6	17,1	3,3	-36,5	-27,3	80,0	51,5	0,6	0,7	0	1	0,58
Чорнобаївський	115,3	8,7	20,9	5,4	-40,0	-36,7	107	-7,4	0,6	0,6	0	0,9	0,53
Чигиринський	118,9	9,8	22,4	5,3	-38,2	-31,3	134	-5,7	0,6	0,7	0	0,9	0,55
Шполянський	97,9	10,0	18,5	4,3	-28,5	-34,7	85,0	16,3	0,7	0,7	0	1	0,60
Граничне значення	136	8–15	10	не більше 5	x	x	x	x	x	x	x	x	x

За допомогою бального методу здійснено оцінку рівня економічної безпеки районів Черкаської області (табл. 2).

До розрахунку було взято чотири показники економічної безпеки: індекс обсягу продукції сільського господарства, рівень офіційного безробіття, коефіцієнт народжуваності, коефіцієнт смертності.

Порівнюючи фактичні дані 2018 р. із граничними, можна сказати: індекс продукції сільського господарства не відповідає граничному значенню у жодному районі. Рівень офіційного безробіття перевищує граничні значення в 6 районах Черкаської області: м. Ватутіне, Маньківський, Монастирищенський, Христинівський, Чорнобаївський, Чигиринський.

Тобто у тих районах, де знижене сільськогосподарське виробництво, є величезна нестача інвестицій і, як наслідок, це приводить до росту безробіття.

На підставі розрахунків табл. 3 рівень показника економічної безпеки районів представлені на рис. 3.

За результатами розрахунків у 2018 р. (табл. 3, рис. 3) у Черкаській області в стані економічної безпеки абсолютно безпечних, безпечних і небезпечних районів не було, усі райони перебували в достатньо безпечному стані.

Це свідчить про те, що райони не завжди достатньою мірою використовують реальні механізми і важелі, які застосовуються під час усунення негативних чинників, що впливають на стан економіки.

Проведені нами теоретичні і практичні дослідже-

ння необхідно враховувати під час розробки механізму забезпечення економічної безпеки. Важливими умовами дії механізму є розробка й вибір стратегії забезпечення економічної безпеки регіону. Доведення стану економіки всіх районів до безпечного рівня – досить актуальне завдання центральних і місцевих органів влади.

ВИСНОВКИ

Однією із найважливіших умов забезпечення стійкого розвитку регіону та досягнення позитивних результатів фінансово-економічної діяльності є формування ефективного механізму забезпечення економічної безпеки, який має бути спрямований на захист суб'єктів господарювання від внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек. Тому доцільно сформулювати ефективний механізм забезпечення економічної безпеки регіону, який би виконував певну сукупність завдань.

Найважливіші серед них є:

- визначити можливі цілі й напрями розвитку регіону з погляду його економічної безпеки;
- оцінити соціально-економічні наслідки реалізації кожного з можливих варіантів розвитку регіону;
- визначити перелік заходів, необхідних для забезпечення кожного з можливих варіантів розвитку регіону;
- оцінити обсяг ресурсів, необхідних для здійснення накреслених програм розвитку регіону.

Таблиця 3

Результати бальної системи оцінки економічної безпеки районів Черкаської області у 2018 р.

[складено автором за даними Головного управління статистики в Черкаській області]

№ п/п	Райони	Показник економічної безпеки	Оцінка	Рівень безпеки
1.	—	—	1	Абсолютно безпечний [1]
2.	—	—	2	Безпечний [07–09]
3.	м. Черкаси	0,60	3	Достатньо безпечний [05–06]
4.	м. Ватутіне	0,58	3	
5.	м. Канів	0,60	3	
6.	м. Золотоноша	0,65	3	
7.	м. Сміла	0,60	3	
8.	м. Умань	0,60	3	
9.	Райони			
10.	Городищенський	0,60	3	
11.	Драбівський	0,58	3	
12.	Жашківський	0,60	3	
13.	Звенигородський	0,60	3	
14.	Кам'янський	0,60	3	
15.	Катеринопільський	0,60	3	
16.	Корсунь-Шевченківський	0,55	3	
17.	Лисянський	0,60	3	
18.	Маньківський	0,60	3	
19.	Монастирищенський	0,53	3	
20.	Тальнівський	0,60	3	
21.	Уманський	0,61	3	
22.	Христинівський	0,60	3	
23.	Черкаський	0,58	3	
24.	Чорнобаївський	0,53	3	
25.	Чигиринський	0,55	3	
26.	Шполянський	0,60	3	
27.	—	—	4	Небезпечний [0–0,4]

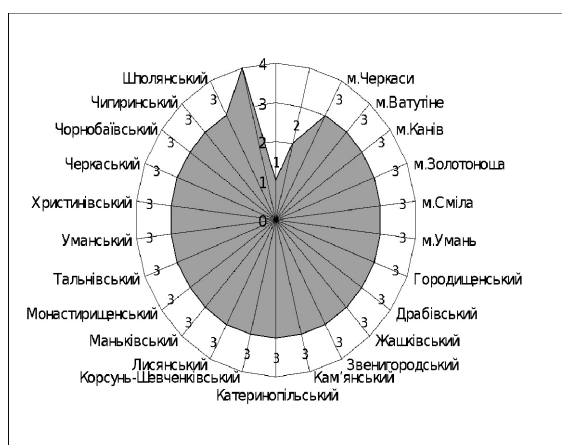

Рис 1. Рівні економічної безпеки підприємств Черкаської області у 2018 р.

[складено автором за даними Головного управління статистики в Черкаській області]

Список використаних джерел

1. Венглюк І.В. Становлення соціально-економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2015. № 3(33). С. 226–230.
2. Грушко В.І., Коптюх О.Г. Суперечності сучасної фінансової системи України. *Вчені записки. Університет економіки та права «КРОК»*. 2016. № 22. С. 28–33.
3. Грибіненко О.М., Шагоян С.М. Сутність та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія Економічні науки*. 2017. № 22. Ч. 1. С. 98–100.
4. Козловський А.В., Мазур Г.Ф. Сучасні заходи стимулювання розвитку агропромислового виробництва в Україні. *Агросвіт*. 2017. № 8. С. 12–18.
5. Корниенко Т.А., Чвертко Л.А. Конкурентоспособность предприятия как фактор экономической безопасности. *Вестник Академии знаний*. 2016. № 4. С. 11–15.
6. Ксенофонтов М.М. Управління станом «економічної безпеки» сільськогосподарських підприємств в умовах ресурсних обмежень та диверсифікації сільськогосподарського виробництва. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. Вип. 27. С. 263–272.
7. Пономаренко Т.В. Прогнозування імовірності банкрутства в контексті оцінювання економічної стійкості підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. № 2. С. 160–168.
8. Цигилик І. І., Паневник Т.М. Економічна безпека підприємства в системі внутрішньо економічного механізму. *Економіка*. 2017. № 8. С. 3–5.

References:

1. Venhliuk I.V. The formation of the socio-economic security of the enterprise. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. 2015. № 3(33). pp. 226–230. (in Ukrainian).
2. Hrushko V. I., Koptiukh O. H. Contradictions of the modern financial system of Ukraine. *Vcheni zapysky. Universytet ekonomiky ta prava «KROK»*. 2016. № 22. pp. 28–33. (in Ukrainian).
3. Hrybinenko O.M., Shahoian S.M. The essence and ways to ensure the economic security of the enterprise, *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu: Seriia Ekonomichni nauky*. 2017. № 22. Part 1. pp. 98–100. (in Ukrainian).
4. Kozlovskiy A.V., Mazur H.F. Modern measures to stimulate the development of agro-industrial production in Ukraine. *Ahrosvit*. 2017. № 8. pp. 12–18. (in Ukrainian).
5. Kornienko T.A., Chvertko L.A. Enterprise competitiveness as a factor of economic security. *Vestnik Akademii znaniy*. 2016. № 4. pp. 11–15. (in Ukrainian).
6. Ksenofontov M.M. Management of the state of «economic security» of agricultural enterprises in the context of resource constraints and diversification of agricultural production, *Podilskyi visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika*, 2017. № 27. pp. 263–272. (in Ukrainian).
7. Ponomarenko T.V. Forecasting the probability of bankruptcy in the context of assessing the economic sustainability of the enterprise. *Ekonomichnyi analiz*. 2016. № 3. pp. 6–11. (in Ukrainian).
8. Tarasenko I.O., Verhun A.M. The using a systematic approach to managing the financial security of an enterprise. *Naukovyi visnyk «Finansy, banky, investytsii»*. 2015. № 2. pp. 160–168. (in Ukrainian).